

2024

**КОНЦЕПЦІЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ**

 INTERNATIONAL
LIBERTY INSTITUTE

ЗМІСТ

Вступ	2
Концепція Економічної Безпеки України	3
Людиноцентричність системи економічної безпеки	3
Реалізація Концепції	4
Економічна Безпека: поняття та значення	6
Визначення Національної Економічної Безпеки	9
Основні ризики та загрози Національній Економічній Безпеці	10
Про Міжнародний Інститут Свободи	12
Дослідження та аналітична діяльність	13

Над Концепцією працювали:

Автор дослідження: Ярослав Романчук

Науковий редактор: Тетяна Стройко

Випусковий редактор: Наталія Слюсар

Дизайн: Яна Шевченко

ВСТУП

Економічна безпека – новий об'єкт досліджень для вчених, політиків та всіх, кого цікавлять питання економічної свободи та безпеки. Значення цієї теми зростає не лише через наростаючі «гарячі» війни й конфлікти в сучасному світі. На тлі різкого загострення міжнародних торгових суперечок та протиріч, активної комерціалізації дизруптивних технологій IV промислової революції, посилення боргової позиції понад 100 країн світу та перезавантаження глобальних ланцюжків цінності поняття «економічна безпека» набуває нових смислів.

Раніше вважалося, що її суть полягає у забезпеченні країни продовольством, енергетичними ресурсами та критично важливими компонентами для виробництва товарів усередині країни. У межах економічної безпеки уряди вдавалися до торгового протекціонізму, вводили спеціальні регуляторні режими, практикуючи дискримінацію і лідерство. Через війну така економічна політика уповільнювала темпи економічного зростання, гальмувала інвестиції, збільшувала витрати втраченої вигоди як виробників, так і споживачів.

Ми пропонуємо новий науково-практичний підхід до економічної безпеки. Його ключовим принципом є оцінка становища, стану та взаємодії Виробника товарів/послуг з одного боку та Уряду з іншого. Оптимізація витрат виробництва за умов конкуренції юрисдикцій ставить завдання вироблення економічної політики стосовно екзогенних (зовнішніх) і ендогенних (внутрішніх) факторів. Серед них — джерела матеріальних та нематеріальних ресурсів, людський капітал, сучасні технології та доступ до товарних, інфраструктурних, інформаційних мереж.

Структура Концепції економічної безпеки дозволяє застосовувати її як один з орієнтирів економічної політики в рамках реалізації країнової стратегії швидкого, довгострокового економічного зростання та розвитку. Економіка розміром понад \$1 трильйон доларів з якісними інститутами права, грошей, кредиту та регулювання, з розвиненим конкурентним ринком товарів та послуг, високим рівнем капіталізації матеріальних та нематеріальних активів, безумовно, є більш міцним фундаментом для національної системи безпеки країни, ніж економіка у \$200 млрд.

Теоретична новація Міжнародного Інституту Свободи полягає в тому, що ми інтегруємо теорію економічного зростання з одного боку та Концепцію національної безпеки з іншого, ставлячи у фокус цінності та інститути західної цивілізації.

Відмінна риса запропонованої Міжнародним Інститутом Свободи Концепції економічної безпеки – це людиноцентричність. Ми розглядаємо національну безпеку держави через призму її Громадянина. Через призму того, який фундамент сформувала держава для особистої й економічної свободи її громадян, через верховенство права та інтеграції в європейську і світову систему поділу праці. І понад 30-річна історія наукових досліджень концепту «економічна свобода» переконливо доводить її позитивний вплив на всі аспекти, що забезпечують зростання конкурентоспроможності та процвітання країн світу.

Ярослав Романчук
Президент Міжнародного
Інституту Свободи

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У 2024 році Міжнародний Інститут Свободи (ILI) запропонував Уряду та українцям інноваційну Концепцію економічної безпеки, яка базувалась на Людиноцентричності, та Індекс національної економічної безпеки 2024¹.

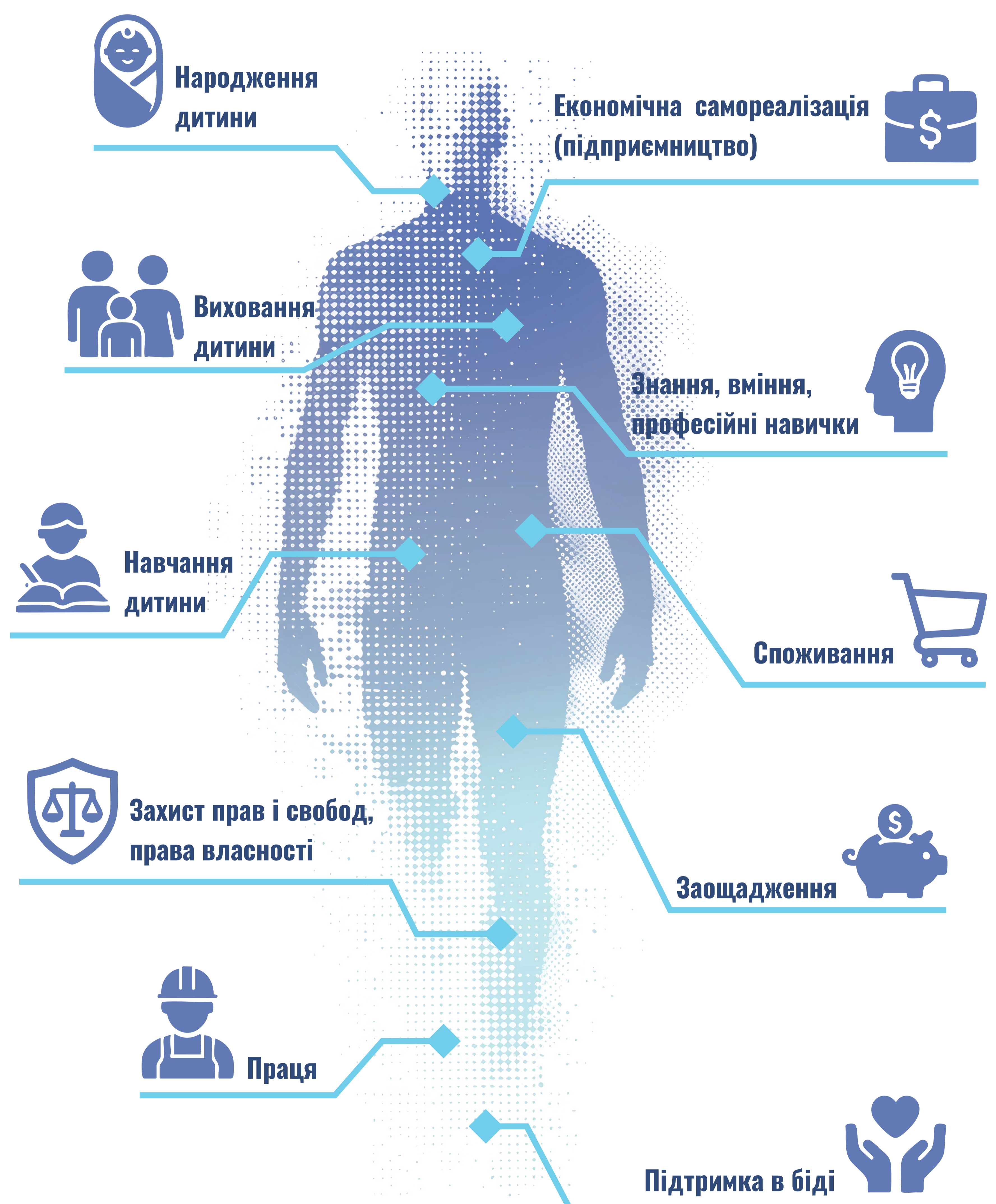
На відміну від домінівного підходу до національної економічної безпеки, в якому центральне місце посідає Держава та Уряд, ми пропонуємо в центр системи економічної безпеки поставити людину, яка виступає в різних проявах: виробника, підприємця, споживача, інвестора, кредитора, позичальника тощо.

Уряд України, безумовно, має підтримувати стратегію трьох Р (Promoting, Protecting, Partnering)², яка лежить в основі економічної безпеки Європейського Союзу. Але такий підхід не деталізує зміст економічної політики влади щодо нейтралізації ризиків і загроз для добробуту Людини, яка виступає в різних економічних функціях. Тому в нашій системній пропозиції ми ставимо саме Людину в центр системи національної економічної безпеки. Вона є невіддільною частиною системи національної безпеки. Стратегія описує інститути, механізми та відносини в країні у сфері виробництва, обміну, споживання ресурсів та активів і функціонування ринків усіх форм капіталу.

Людиноцентричність системи економічної безпеки означає організацію економіки на основі економічної волі. Ця форма капіталу, цей нематеріальний актив безпрецедентно впливає на економічні, фінансові, соціальні, екологічні аспекти життя людини.

Центральним елементом економіки є Людина

Національна економічна безпека країни описується через економічну безпеку Людини впродовж усього життя, в усіх сферах діяльності та взаємодії з іншими.

¹ Концепція національної економічної безпеки України 2024. Міжнародний Інститут Свободи https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/National_Economic_Security_Ukraine_2024_8bf203014e.pdf

² Joint Communication by the European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy: European Economic Security Strategy, 26.06.2023, JOIN (2023) 20 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023JC0020>

Народження дитини: вільний вибір безпечних, якісних медичних та спеціалізованих організацій у системі охорони здоров'я, які конкурують між собою, наявність медичних товарів, інфраструктури та обладнання для дітей і матерів.

Виховання дитини: наявність вільного вибору якісних дошкільних закладів, що працюють у режимі відкритої конкуренції методик, програм і стандартів.

Навчання дитини: наявність вільного вибору освітніх закладів, організацій, форматів і режимів навчання, які працюють у режимі відкритої конкуренції.

Захист прав і свобод людини, включно з правами власності: наявність якісних інститутів демократії для реалізації принципів розділення влади, верховенства права, презумпції невинуватості та сумлінності підприємця. Наявність незалежної судової влади та відповідної інфраструктури організацій з надання людині правової підтримки щодо захисту прав і свобод.

Праця людини: вільний вхід на ринок виробництва товарів/послуг, добровільний, взаємовигідний характер взаємовідносин між роботодавцем і найманим працівником та наявність ефективного механізму розв'язання спорів між ними.

Економічна самореалізація людини (підприємництво): легкість створення комерційної організації (вхід на ринок), відкритий, конкурентний доступ до всіх форм капіталу, до послуг фінансового та інфраструктурних секторів; універсальна і нейтральна податкова та регуляторна система; вільний вибір інструментів, механізмів платежу та інвестування; наявність якісних правових інститутів і механізмів розв'язання суперечок та конфліктів, захисту прав власності; легкий та швидкий вихід із ринку, зокрема через процедуру банкрутства.

Знання, вміння, професійні навички людини: відкритий ринок режим освітніх, професійних послуг, забезпечення режиму "навчання все життя", конкуренція освітніх та інформаційних стандартів і методик.

Споживання людини: вільний вибір товарів і послуг на відкритому, конкурентному ринку, сприятливі умови для підвищення купівельної спроможності доходів і заощаджень, конкуренція стандартів якості, брендів та торговельних режимів.

Заощадження людини: вільний вибір інструментів, режимів заощадження в національних і міжнародних організаціях, забезпечення вільного переміщення капіталу, стабільність національної валюти, конкурентоспроможність національних фінансових інститутів.

Підтримка людини в біді: наявність активного громадянського суспільства, благодійних організацій, а також державної адресної підтримки людини в біді за чіткими критеріями нужденності.

Реалізація Концепції Національної Економічної Безпеки для України

- Глибока ревізія законодавства** з урахуванням наукових висновків та емпіричних спостережень на основі даних ~160 країн світу протягом 30 років щодо впливу такої форми нематеріального капіталу, як «економічна свобода», на економічне зростання, інвестиційну активність, розвиток підприємницького капіталу, розвиток людського капіталу, динаміку конкурентоспроможності бізнесу та країни загалом.
- Основні закони, що визначають параметри економічної політики**, зокрема, Стратегію Національного банку «Фінансова фортеця України»³, Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва (МСП) на період до 2027 року⁴, Програму підтримки економіки «Ukraine Facility», Програму фінансової підтримки України від Європейського Союзу⁵, закон про державний бюджет та Податковий кодекс зробити відповідним моделі підприємницького зростання Мізеса-Хайєка-Шумпетера.

³Стратегія Національного банку "Фінансова фортеця України". Травень 2023. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=9

⁴Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (МСП) на період до 2027 року. Вересень 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#n14>

⁵Програма підтримки економіки "Ukraine Facility. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу". Лютий 2024. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

3 **Істотне скорочення функцій та розміру Держави**, змінити формат і режим її присутності та впливу на економіку з метою суттєво збільшити роль, функції та вагу приватного комерційного сектору і громадянського суспільства у виробництві товарів і послуг, зокрема, некомерційних соціальних особливостей. Одним із правових способів виконання цього завдання є прийняття як конституційної норми набору конкретних обмежень на присутність Держави в економіці.

«Гамівна сорочка» складається з наступних параметрів:

- граничний рівень видатків органів державного управління 25% ВВП,
- граничний рівень інфляції (2%),
- граничний дефіцит бюджету (2% ВВП) чи його заборона,
- граничний обсяг державного боргу (20% ВВП),
- граничний обсяг ресурсів/активів у державній власності (10% загального обсягу),
- гранична зайнятість у держсекторі – 7% робочої сили.

Ці параметри мають стати обов'язковими після перемоги нашої країни у війні, як і здійснення транзиту від економіки воєнного часу з її дисбалансами до економіки мирного часу.

- 4 **Відмовитися від практики визначення «точок зростання»** національної економіки, стратегічних секторів, особливих регіонів з метою вливання в них державних і приватних інвестицій під набір відповідних грошово-кредитних, бюджетно-податкових, митних, регуляторних, інфраструктурних або земельних пільг.
- 5 **Усвідомити шкідливість** витіснення державними інвестиціями приватних інвестицій, необхідність демонополізації інфраструктурного та фінансового сектора, вихід Держави зі складу засновників фінансових посередників (банків та страхових компаній).
- 6 **Проведення лібералізації** поточного і фінансового рахунків платіжного балансу, зниження бар'єрів на вхід на ринок фінансових послуг.
- 7 **Проведення широкомасштабної дерегуляції**, застосування інструменту регуляторної гільйотини для більшості видів економічної діяльності.
- 8 **Модернізація податкової системи** в напрямі переходу на "пласкі" ставки податків, ліквідацію дискреції податковими та контрольними органами, дотримання принципів нейтральності, універсальності та прозорості податків, режиму їх розрахунку та сплати. Зниження податкового тягаря до рівня, який теоретично і практично відповідає перехідній країні, що розвивається, для забезпечення швидкого та довгострокового економічного зростання.
- 9 **Входження України у Топ-30 країн світу** за важливими світовими Індексом свободи економічної політики, Індексом захисту прав власності, Індексом верховенства права, Індексом свободи людини, Індексом фінансової відкритості, Індексом процвітання Легатум, Індексом економіки здорового глузду (ILI), Індексом соціального добробуту (ILI).
- 10 Державні програми й плани дій повинні містити **чіткі терміни** поліпшення параметрів економічної політики.
- 11 **Створити відкриту та рівну конкуренцію грошей**, товарних стандартів, сертифікатів і правових режимів для інвесторів та власників матеріальних і нематеріальних активів шляхом ухвалення відповідних законодавчих норм.
- 12 **Проведення щорічного аудиту** з метою визначення якості управління державними ресурсами та активами, ефективності державних видатків, їхньої відповідності основній функції Держави — забезпечення захисту життя та власності громадян від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Запропонований підхід формує цілісне бачення переходу України до моделі економіки, в якій свобода, конкуренція та підприємництво стануть ключовими рушіями розвитку. Ревізія законодавства та адаптація економічної політики до моделі підприємницького зростання Мізеса-Хайєка-Шумпетера покликана забезпечити довгострокову стабільність і високі темпи зростання. Це реальні кроки до мети побачити Україну у колі найбільш вільніших та процвітаючих економік світу.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ

Концепція національної економічної безпеки України⁶ розроблена з урахуванням положень, імперативів та рекомендацій, викладених у таких основних джерелах:

- Стратегія європейської економічної безпеки», ухвалена ЄС у червні 2023 року⁷;
- Доповідь «Економічна безпека Європи» (Europe's Economic Security)⁸ Центру вивчення економічної політики;
- Доповідь ОЕСР «Економічна безпека в світі, що змінюється»⁹;
- Доповідь європейського мозкового центру Bruegel «Інструменти економічної безпеки»¹⁰;
- Аналітична доповідь експертів центру Bruegel «Європейський циклічний єдиний ринок для економічної безпеки та конкурентоспроможності»¹¹;
- Доповідь Парламентської асамблеї НАТО «Відновлення трансатлантичних економічних відносин та стійкості»¹²;
- Доповідь «Стратегічні та економічні виклики від корупції»¹³ Парламентської асамблеї НАТО;
- Дослідження Rand Corporation «Економічна безпека та Міністерство внутрішньої безпеки США. Розв'язання проблем світу, що змінився, і ландшафту загроз, що змінився»¹⁴.

Ми також використовували аналітичні дані, висновки та рекомендації цілого ряду науково-дослідних організацій, аналітичних центрів, міжнародних організацій, які займаються проблематикою економічної безпеки, управління та хеджування ризиків мікро- та макrorівня, а також стійкістю інститутів та систем для забезпечення сталого довгострокового економічного зростання та розвитку¹⁵. При виборі складових елементів Концепції ми враховували наступні положення, рішення та визначення.

У травні 2023 року на саміті країн G7 у Японії вперше було прийнято спеціальну заяву з питань економічної стійкості та економічної безпеки¹⁶. У ньому наголошувалося, що немає загальноприйнятого визначення економічної безпеки. При цьому керівники країн виділили сім сфер для дій:

- 1 побудова стійких ланцюгів постачання;
- 2 створення сталої критично важливої інфраструктури;
- 3 розв'язання проблем неринкової політики та практик;
- 4 боротьба з економічним примусом;
- 5 протидія шкідливим практикам у цифровій сфері;
- 6 співробітництво у розробці міжнародних стандартів;
- 7 запобігання витоку конфіденційних критично важливих та нових технологій.

⁶Концепція національної економічної безпеки України 2024. Міжнародний Інститут Свободи
https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/National_Economic_Security_Ukraine_2024_8bf203014e.pdf

⁷Joint Communication by the European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy: European Economic Security Strategy, 26.06.2023, JOIN (2023) 20 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023JC0020>

⁸Europe's Economic Security. Paris Report 2. Center for Economic Policy Research. May 2024
https://cepr.org/system/files/publication-files/200566-paris_report_2_europe_s_economic_security.pdf

⁹Economic Security in a Changing World.OECD. September 2025
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/09/economic-security-in-a-changing-world_78f3b129/4eac89c7-en.pdf

¹⁰Instruments of Economic Security. Working paper | issues 12/2024 | 23 May 2024. Bruegel. https://www.bruegel.org/system/files/2024-05/WP%2012%202024_0.pdf

¹¹Grabbe, H. and L. Moffat (2024) 'A European circular single market for economic security and competitiveness', Policy Brief 20/2024, Bruegel
https://www.bruegel.org/sites/default/files/2024-09/PB%2020%202024_2.pdf

¹²Rebuilding Transatlantic Economic Relations and Resilience. Report Faik Oztrak (Türkiye). Rapporteur. Adopted by the Economics and Security Committee at the 2023 NATO PA Annual Session in Copenhagen, Denmark. NATO Parliamentary Assembly. October 2023
<https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-10/025%20ESC%20TER%2023%20E%20rev.1%20fin%20-%20TRANSATLANTIC%20ECO%20RELATIONS%20-%20OZTRAK%20REPORT.pdf>

¹³Strategic and Economic Challenges Posed by Corruption. General Report. Harriett Baldwin (United Kingdom). General Rapporteur. 017 ESC 22 E rev.1 fin – Original: English – 19 November 2022. <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-01/017%20ESC%2022%20E%20rev.%201%20fin%20-%20CORRUPTION%20CHALLENGES%20-%20DRAFT%20REPORT%20BALDWIN.pdf>

¹⁴Economic Security and the U.S. Department of Homeland Security Addressing a Changed World and Evolved Threat Landscape. Daniel M. Gerstein, Douglas C. Ligor. April 2023. Rand Corporation. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2210-1.html>

¹⁵How to de-risk: European economic security in a world of interdependence. Jean Pisani-Ferry, Beatrice Weder di Mauro and Jeromin Zettelmeyer. Bruegel; Geneva Graduate Institute; PIIE; INSEAD; CEPR, OECD, WEF, CSIS, Rand Corporation, Atlantic Council, World Bank, Bertelsmann Stiftung, Allianz, «Exploring Economic Security Toolkits: Key Insights from Eleven Countries» - the Netherlands Institute of International Relations «Clingendael», The Centre for Economic Security, «Demystifying Economic Security: a Framework for the EU» -

Institut Montaigne, Economist Intelligence Unit, Global Economic Crime Survey 2024 – PwC, Top geopolitical risks 2025 — KPMG International.

¹⁶JG7 Leaders' Statement on Economic Resilience and Economic Security. 20 May 2023

<https://www.consilium.europa.eu/media/64501/g7-statement-on-economic-resilience-and-economic-security.pdf>

Європейська комісія у своїй Стратегії економічної безпеки 2023 року вказує на чотири сфери ризику:

- 1 стійкість ланцюгів постачання;
- 2 загрози критичній інфраструктурі;
- 3 безпека технологій та витоку;
- 4 перетворення економічної залежності чи економічного примусу на зброю.

У 2024 році Урсула фон дер Ляйен визначила економічну безпеку як центральний елемент економічної зовнішньої політики ЄС¹⁷.

Основні елементи політики зміцнення економічної безпеки ЄС

1 вільне переміщення товарів, послуг, грошей та громадян	4 прискорення дозвільних процедур
2 рівні умови господарювання та конкуренції	5 спрощення нормативної бази
3 скорочення звітності та регулювання	6 ліквідація колізій у законодавстві

“Аналіз стратегій розвитку, нормативної бази ЄС дозволяє зробити висновок, що концепцію економічної безпеки в Євросоюзі до кінця не опрацьовано.

Так RUSI European Economic Security Taskforce (конференція з питань економічної безпеки) робить висновок:

“Перше засідання Європейської цільової групи з економічної безпеки RUSI підкреслило концептуальні та конкретні наслідки відсутності ясності, спільних пріоритетів та єдиної стратегії для економічної безпеки як у державах-членах, так і в ЄС. Європа знаходиться на самому початку розробки та впровадження механізмів обміну даними, аналітичного потенціалу та ДПП, необхідних для досягнення більш стійкої та безпечної економіки”¹⁸.

ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) також активно займається проблемою економічної безпеки. У роботі «Економічна безпека у світі, що змінюється. Нові підходи до економічних викликів» експерти дають таке визначення¹⁹:

“Економічна безпека означає здатність країни захищати та підтримувати свою економічну стабільність та зростання шляхом зміцнення її стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз». Серед ризиків, якими охоплює концепція економічної безпеки, експерти ОЕСР розглядають «здатність захищати ключові економічні активи, підтримувати критично важливу інфраструктуру та забезпечувати доступ до необхідних ресурсів, таких як енергія, продовольство та технології. Основні аспекти економічної безпеки включають захист стратегічних галузей та ланцюжків постачання, а також підтримку торговельних та інвестиційних потоків. Вона також охоплює кібербезпеку. По суті, економічна безпека є невіддільною частиною національної безпеки, оскільки сильна і стабільна економіка лежить в основі загальної здатності країни захищати й просувати свої інтереси в глобальному середовищі, що швидко змінюється.”

¹⁷Europe's Choice. Political Guidelines for the next European Commission 2024-2029. Ursula von der Leyen https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf

¹⁸Conference Report Policy Brief. RUSI European Economic Security Taskforce Meeting 1: The Conceptual and the Concrete. Policy Brief. Conference Report. Eliza Lockhart. October 2024 <https://static.rusi.org/european-economic-security-taskforce-cr-meeting-one.pdf>

¹⁹New Approaches to Economic Challenges. Economic Security in a Changing World. OECD. September 2025 https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/09/economic-security-in-a-changing-world_78f3b129/4eac89c7-en.pdf

У 2025 році **Atlantic Council** у доповіді «2025 Атлас. Свобода та процвітання у світі»²⁰ представив одночасно два індекси: свободи та процвітання, підтверджуючи взаємозв'язок між свободою та процвітанням. Індекс свободи оцінює економічні, політичні та правові компоненти. Індекс процвітання включає такі компоненти: дохід, освіта, охорона здоров'я, навколишнє середовище, нерівність та меншості. Автори індексів стверджують:

«Ми вважаємо, що індекси свободи та процвітання в сукупності є концептуально обґрунтованим продуктом, який буде цікавий науковцям та дослідникам як інструмент кількісної оцінки. Він дозволить глибше вивчити природу взаємозв'язку між свободою та процвітанням. Крім того, індекси свободи та процвітання можуть допомогти політикам та іншим агентам змін виявити галузі інституційних реформ з найбільшими можливостями для покращення та максимальними дивідендами щодо стійкого та інклюзивного процвітання»²¹.

Експерти Atlantic Council доєдналися до вчених, аналітиків **Frazer Institute, Heritage Foundation**, які вже понад 30 років досліджують феномен економічної свободи²². Вони обґрунтовано довели чіткий взаємозв'язок між рівнем економічної свободи та рівнем доходу населення, інноваційністю, тривалістю життя, якістю життя та іншими параметрами людського розвитку.

Нідерландський інститут міжнародних відносин запропонував 26 інструментів політики економічної безпеки, об'єднавши їх у три групи²³:

- 1 **просування:** заходи щодо посилення спроможності та потенціалу національних виробників, підвищення рівня національної конкурентоспроможності на мікро- та макрорівні, диверсифікація торгових партнерів та інвестицій;
- 2 **партнерство:** розвиток зв'язків між виробниками товарів та послуг, обмін знаннями, компетенціями, управління ризиками;
- 3 **захист:** зниження рівня вразливості, ухвалення адекватної регуляторної системи.

Серед запропонованих інструментів виділимо наступні:

- 1 інвестиції в конкурентоспроможність;
- 2 інвестиції у створення конкурентного ділового клімату (національної юрисдикції, привабливої для виробників товарів та послуг);
- 3 R&D в інноваційні, проривні технології;
- 4 опитування бізнесу на тему економічної безпеки;
- 5 підтримка стартапів;
- 6 інвестиції у створення загальних, універсальних стандартів;
- 7 підтримка режиму вільного переміщення даних та інформації;
- 8 регулярний діалог з бізнесом та незалежними експертами;
- 9 сприятливий режим входу на ринок;
- 10 визначення правил доступу на ринок у критично важливі сектори економіки;
- 11 сприятливий правовий режим залучення прямих іноземних інвестицій;
- 12 захист прав власності, зокрема інтелектуальної.

У жовтні 2025 року **Hinrich Foundation**, науково-аналітичний центр, що вивчає різні аспекти зовнішньої торгівлі, представив The Hinrich-IMD Sustainable Trade Index (STI)²⁴. Цей інструмент для оцінки функціонування різних країн з точки зору економічного зростання, соціальної інклюзивності, екологічної стійкості у глобальній торговій системі. Серед індикаторів, які враховують автори даного індексу, відзначимо темпи зміни реального ВВП, зміну робочої сили, прямі іноземні інвестиції, інвестиції в основний капітал, тарифні та нетарифні бар'єри, внутрішній кредит приватному сектору, концентрація експорту, обсяг експорту товарів та послуг, рівень технологічних інновацій, інфраструктура, рівень освіти, тривалість життя тощо.

²⁰2025 Atlas. Freedom and Prosperity Around the World. Atlantic Council.

<https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2025/03/2025-Atlas-Freedom-and-Prosperity-around-the-world.pdf>

²¹<https://freedom-and-prosperity-indexes.atlanticcouncil.org/about>

²²Щорічні доповіді про стан економічної свободи Frazer Institute <https://www.fraserinstitute.org/categories/economic-freedom-world>

доповідь «Economic Freedom: What Is It? How Is It Measured? And How Does It Affect Our Lives?», яка аналізує дані по 165 країнам світу протягом 30 років. <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/2024-09/economic-freedom-what-is-it-how-is-it-measured.pdf>

Доповідь Heritage Foundation. Index of Economic Freedom 31st Edition. February 2025 <https://www.heritage.org/index/>

²³Exploring Economic Security Toolkits: Key Insights from Eleven Countries. The Netherlands Institute of International Relations «Clingendael». March 2025 https://www.clingendael.org/sites/default/files/2025-03/Policy_brief_Exploring_Economic_Security_Toolkits.pdf

²⁴Sustainable Trade Index 2025. Navigating sustainable trade: From benchmarking to trade-offs. The Hinrich Foundation, IMD World Competitiveness Center. October 2025 <https://www.hinrichfoundation.com/sti-2025>

Визначення національної економічної безпеки

Національна економічна безпека – це такий стан економіки, в якому економічні суб'єкти діють у режимі верховенства права, дотримання прав власності, економічної свободи, а також конкурентоспроможного в регіональному та глобальному контексті грошового, фінансового, податкового, митного та регуляторного середовища.

Національна економічна безпека – це набір інститутів та механізмів, що забезпечують економічним суб'єктам країни (виробникам, підприємцям, споживачам) сталий доступ до ринків грошей, товарів, послуг та робочої сили в режимі відкритої конкуренції, дотримання принципу верховенства права.

Національна економічна безпека – це наявність у країні інститутів, суб'єктів та механізмів їхньої взаємодії, що забезпечують громадянам вільний вибір товарів/послуг, необхідних для життєзабезпечення та самореалізації, а також для нейтралізації зовнішніх та внутрішніх шоків пропозиції всіх форм капіталу.

Національна економічна безпека – це наявність у країні інститутів, суб'єктів та механізмів їхньої взаємодії, які забезпечують стійке матеріальне забезпечення, фінансування організацій та структур, що захищають країну від зовнішніх ворогів, забезпечують захист прав та свобод громадян, включаючи захист прав власності всередині країни.

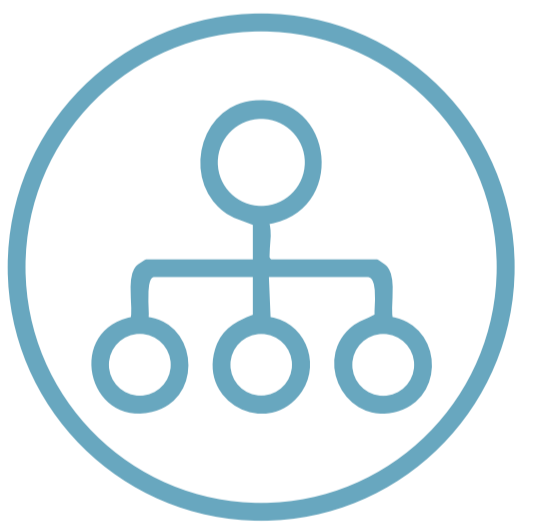
Національна економічна безпека – це наявність у країні інститутів та організацій, які забезпечують країні швидке, довгострокове, інклюзивне зростання на рівні, як мінімум, вище за середньосвітове, а також швидку, гнучку адаптацію країни до зовнішніх шоків.

Національна економічна безпека – це наявність у країні інститутів, комерційних організацій, які мають можливість реалізації порівняльних переваг країн у міжнародній системі поділу праці, глобальних та регіональних ланцюжках цінності.

Національна система економічної безпеки України – це наявність у країні інститутів та організацій, які постійно ведуть активний діалог із закордонними полісімейкерами, інфлюенсерами, комерційними та громадськими організаціями, культурними, освітніми, медійними елітами щодо формування сприятливого іміджу, бренду України чи іншої країни у світі, щодо забезпечення безбар'єрного середовища національним товарам, умовам, фінансам та громадянам у світовій економіці.

Національна економічна безпека – це наявність правових, інституційних рамок для обмеження функцій, розміру та повноважень Держави в економіці.

Обмеження функцій, розміру та повноважень Держави в економіці:

- граничний рівень видатків органів державного управління 25% ВВП,
- граничний рівень інфляції (2%),
- граничний дефіцит бюджету (2% ВВП),
- граничний обсяг державного боргу (20% ВВП),
- граничний обсяг ресурсів/активів у державній власності (10% загального обсягу),
- граничний рівень зайнятості у неринковому секторі (в органах та організаціях, включно з силовими, правоохоронними структурами) – максимально 10% робочої сили.

Основні ризики та загрози національній економічній безпеці

Фактори, рішення, дії, внутрішніх та зовнішніх агентів, які належать до загроз та ризиків національної економічної безпеки:

- ◆ збільшують витрати виробництва та споживання фізичних та юридичних осіб України;
- ◆ знижують рівень економічної свободи, тобто свободу вибору та відповідальність за нього;
- ◆ знижують конкурентоспроможність та продуктивність економічних суб'єктів України;
- ◆ погіршують якість ділового та інвестиційного клімату;
- ◆ погіршують якість послуг органів державного управління шляхом розширення обсягу дискреції представників органів держуправління, створення конфліктів інтересів у них, а також інтервенціонізму у виробництві товарів/послуг;
- ◆ порушують принцип відкритої конкуренції шляхом монополізації/олігополізації ринків, дозволяють окремим суб'єктам не відповідати за свої дії/рішення;
- ◆ збільшують ризики бідності та безробіття через закріпачення ринку праці та втручання у відносини між наймачами та працівниками;
- ◆ зменшують цінність нематеріальних активів України на зовнішніх ринках.

Фактори, які загрожують безпеці економіки країни:

- 1 низька якість інститутів та організацій, відповідальних за реалізацію принципів верховенства права, презумпції невинності та сумлінності підприємця;
- 2 низька якість законодавства, нормативно-правової бази: наявність великої кількості суперечливих норм, положень, що є джерелом дискреції для чиновників, контролерів та правоохоронних органів (інтерпретація понять «перспективний», «інноваційний», «обґрунтований», «доцільний», «ризикований», «збалансований», «оптимальний», «стимулюючий», «нормальний», «соціально орієнтований», «стратегічно важливий» тощо);
- 3 слабкість судової влади: низький рівень професіоналізму, політизація, синдикалізм та клановість, високі бар'єри для використання приватного арбітражу;
- 4 дефективність правоохоронної системи при захисті приватної власності: блокування діяльності комерційних суб'єктів, застосування конфіскації та націоналізації; дискримінація суб'єктів приватної форми власності при державних закупівлях;
- 5 широке поширення практики заборон різних видів економічної діяльності з посиланнями на безпеку, мораль чи невідповідність населення, блокування добровільних приватних взаємин між суб'єктами господарювання з управління ризиками без участі держави;
- 6 нездатність полісімейкерів, інститутів держави забезпечувати швидке, довгострокове, інклюзивне економічне зростання;
- 7 цінова нестабільність (висока інфляція);
- 8 низька якість національної валюти;
- 9 бар'єри на переміщення капіталу за поточним та фінансовим рахунками платіжного балансу (фінансовий ізоляціонізм);
- 10 відсутність чи слабкий розвиток інфраструктури фінансового ринку (фондовий ринок, інвестиційні, венчурні, спільні, пенсійні фонди, страхові компанії, інші структури фінансового посередництва);
- 11 стійкий дефіцит бюджету органів управління;
- 12 високий рівень державного боргу;

- 13 високе податкове навантаження, витрати податкового адміністрування, що негативно впливають на конкурентоспроможність національних виробників товарів/послуг;
- 14 режим регулювання виробництва товарів та послуг, який суттєво збільшує витрати виробників та розширює сферу дискреції представників органів держуправління (ліцензії, сертифікація, регламенти, дозволи, процедури, квоти тощо);
- 15 наявність високих бар'єрів входу на ринок праці та виходу з нього;
- 16 монополізація та олігополізація окремих секторів економіки шляхом заборони чи обмеження конкуренції, у тому числі у сфері фінансових послуг;
- 17 наявність залежності комерційних організацій та домашніх господарств від одного або двох джерел критично важливих для виробництва та життєзабезпечення товарів та послуг (електроенергія, тепла енергія, водопостачання, залізничний, автомобільний, авіаційний, морський транспорт, логістична інфраструктура, зв'язок);
- 18 високі витрати входу ринку та виходу з нього (дорогі, витратні за часом процедури відкриття та закриття бізнесу);
- 19 стійка динаміка скорочення кількості суб'єктів підприємництва, купівельної спроможності населення;
- 20 наявність великого обсягу ресурсів та активів у державній власності, що підвищує корупційні ризики, а також ризики ураження режиму відкритої, чесної конкуренції;
- 21 стійко негативні демографічні, міграційні тренди, зростання кількості людей, залежних від трансфертів/допомоги з державного бюджету, тобто тих, хто живе коштом платників податків;
- 22 державна монополізація сфери виробництва освітніх, медичних послуг, концентрація системи управління ризиками в руках держави, високі витрати входу та роботи над ринком освітніх, медичних послуг;
- 23 державна монополія на ринку пенсійних послуг, високі бар'єри та витрати входу на ринок управління пенсійними заощадженнями;
- 24 дефективна система надання адресної допомоги людині у складних ситуаціях;
- 25 критично низький рівень довіри суспільства та бізнесу до органів державного управління;
- 26 наявність законодавчих, регуляторних, фінансових, технологічних обмежень щодо українських фізичних та юридичних осіб за кордоном;
- 27 наявність іноземних інституцій, організацій, які ведуть регулярні, цілеспрямовані кампанії/програми з викривлення реальної ситуації в Україні, негативно впливають на цінність нематеріальних активів українських комерційних організацій, а також на «м'яку силу» України.

ПРО МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ СВОБОДИ (ІЛІ)

ІЛІ досліджує, як в умовах об'єктивно обмежених ресурсів, у режимі розподілу праці забезпечити реалізацію прав і свобод людини, включаючи право приватної власності. Як побудувати взаємини між Державою, Бізнесом та Людиною, щоб в умовах свободи забезпечити мир, добробут та реалізацію людьми особистих планів у режимі добровільного, взаємовигідного обміну між собою.

Засновники ІЛІ вбачають своєю місією реалізацію таких завдань:

- посилення суспільної підтримки теорії та практики Свободи;
- сприяння створенню правових, громадських інститутів на основі свободи вибору людини, приватної власності та особистої відповідальності;
- просування бачення мирного, вільного, благополучного світу на основі розвитку підприємництва, партнерства та солідарності;
- протидія теорії, ідеології та практики тоталітаризму, нацизму, авторитаризму та надмірної держави;
- заснування української наукової школи та інтелектуальної спільноти на основі наукової спадщини Австрійської економічної школи, ідей класичного лібералізму.

Для реалізації своєї місії ІЛІ проводить наукові дослідження, організовує різноманітні заходи (конференції, відкриті зустрічі, панельні дискусії), продукує інформаційні продукти, в т.ч. власні Індекси, та підтримує сайт, на якому розміщені матеріали досліджень, а також сторінки у соціальних мережах, співпрацює з іншими мозковими центрами та підприємницькими об'єднаннями.

Медіаресурси Інституту

Міжнародний Інститут Свободи активно розвиває медійний напрямок задля просування ідей свободи. Щотижня на нашому сайті ми публікуємо свіжі дослідження, а у соцмережах розміщуємо актуальні коментарі та подкасти, де пояснюємо економічні процеси та події в Україні та світі. Приєднуйтеся до наших медіаресурсів, щоб знати більше про економіку здорового глузду. Для запрошення наших експертів для коментарів та інтерв'ю звертайтеся у наші соціальні мережі або за e-mail.

 <https://www.ilibertyinstitute.org>

 info@ilibertyinstitute.com

 <https://x.com/ilibertyinst>

 <https://www.facebook.com/ilibertyinstitute>

 <https://www.linkedin.com/company/ilibertyinstitute>

 <https://www.youtube.com/@ilibertyinstitute>

 <https://www.youtube.com/@ILleducation>

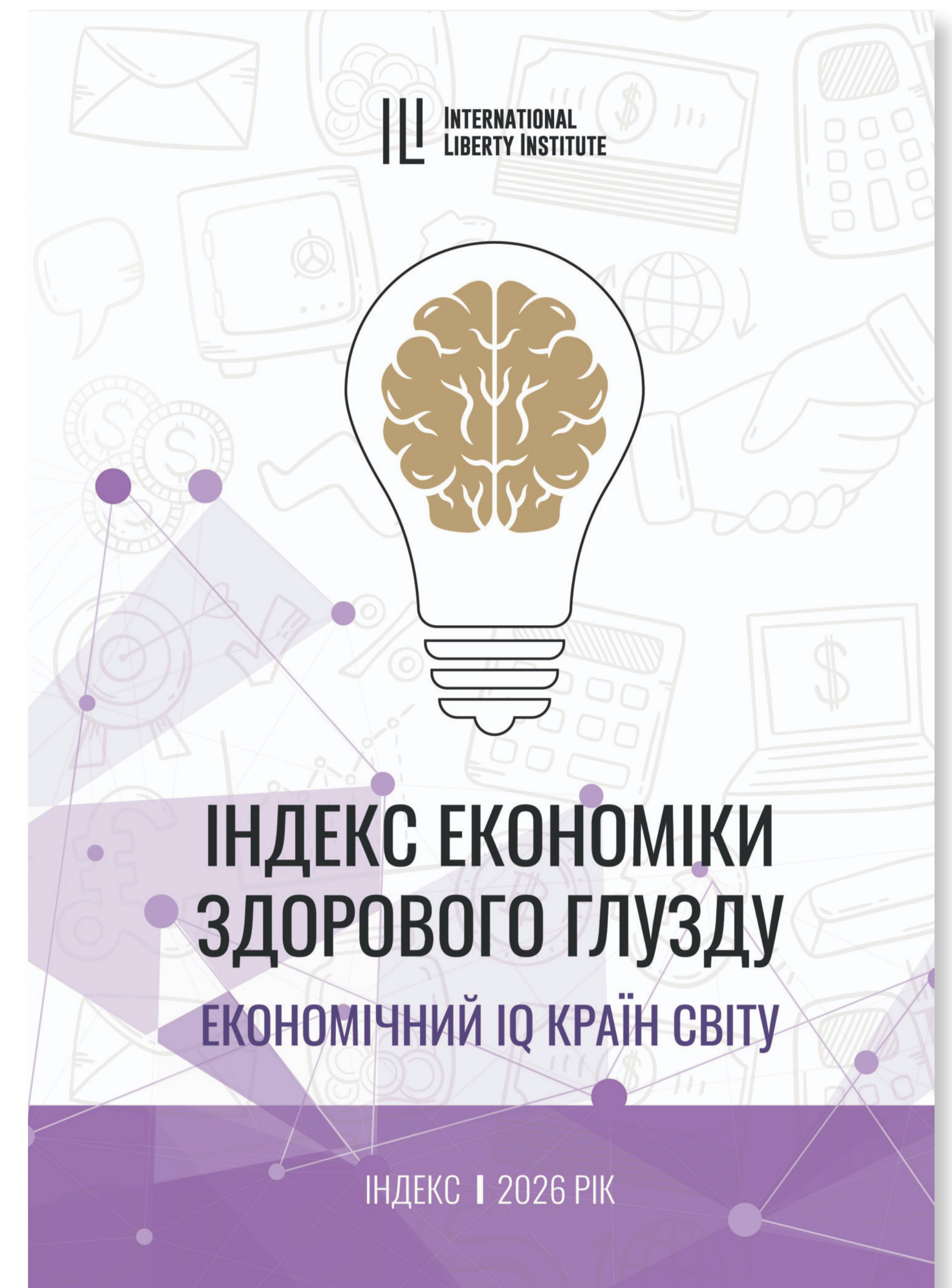
---

 https://t.me/Vox_Liberty

Дослідження та аналітична діяльність

Індекс Економіки Здорового глузду — це агрегатний показник, який оцінює якість економічної політики урядів країн світу та ступінь врахування аксіом здорового глузду, критеріїв людської діяльності при створенні та реалізації економічної політики. ІЕЗГ від Міжнародного Інституту Свободи є інноваційним інструментом визначення економічного IQ країни та уряду загалом.

Серед десятків різноманітних показників і факторів у 2026 році ми обрали шість авторитетних, міжнародно визнаних індексів, які є основою розрахунку ІЕЗГ 2026. Вони включають сотні індикаторів людського розвитку та економічного зростання: оцінка рівня свободи людини, правові аспекти, власність, торгівля, конкуренція, державне управління, якість ділового клімату, параметри соціального захисту, навколишнього середовища та інфраструктури. До Індексу здорового глузду 2026 року входить 144 країни. Країни розбиті за рівнем економічного IQ на п'ять груп.

Індекс Економічної Безпеки 2025 показує стан національної системи економічної безпеки країни в контексті наявних зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз для 10 країн, які увійшли у дослідження 2025: Україна, Аргентина, Польща, Німеччина, Румунія, Фінляндія, Чехія, Туреччина, США, Ізраїль, стан економічної безпеки яких було проаналізовано експертами ІЛІ щодо 27 факторів ризику.

Економічна безпека – це стан організацій, інститутів держави та суспільства, які гарантують Людині якісне правове, економічне, фінансове, соціальне середовище для реалізації його прав і свобод, включаючи право володіння та управління власністю. У Індексі Безпеки ми оцінюємо стан національної економічної безпеки країн та презентуємо рекомендації для урядів. Динаміка змін в Індексі є одним з основних показників ефективності діяльності виконавчої та законодавчої влади. Розрахунок Індексу за методикою ІЛІ можливий для будь-якої країни з перехідною економікою. Створення національної системи економічної безпеки на основі пропозицій ІЛІ, а також врахування висновків Індексу Безпеки є рекомендованим при розробці будь-яких національних стратегій як для влади, так і громадсько-політичних рухів.

Індекс Соціального Добробуту відповідає на запитання, скільки часу потрібно працювати середньостатистичному жителю країни, щоб купити кожен із 40 вимірюваних товарів і послуг та весь запропонований кошик товарів і послуг, а також скільки часу життя залишається у людини для відпочинку, сім'ї, освіти, відкриття власної справи, хобі тощо. Це визначає якість нашого життя.

Індекс Соціального Добробуту — це надійний інструмент для оцінки та коригування економічної політики Уряду, порядку денного для політичних, інтелектуальних, економічних еліт задля ліквідації бідності, створення якісних, стійких інституцій для забезпечення швидких, довгострокових темпів економічного зростання, поліпшення умов для формування конкурентоспроможного людського капіталу.

ІСД дає змогу ідентифікувати ті параметри моделі підприємницького зростання, які з високим ступенем ймовірності забезпечують проходження шляху до соціального добробуту впродовж одного покоління, а також створення такого середовища, в якому формуються сімейні капітали багатьох поколінь.

